

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA MEĐUSEKTORSKA SARADNJA U OBLASTI KULTURE

Autor analize je **Jasmina Beba Kuka**
koja će u svojoj doktorskoj disertaciji predstaviti i detaljnu analizu istraživanja.

SADRŽAJ

Pojmovnik	4
Metodologija	5
Koncept razvoja	6
Uloge i odgovornosti	10
Vrednosni stavovi	14
Sponzorisanje kulture	17
Decentralizacija u kulturi	19
Međusektorska saradnja u kulturi	21
Zaključak	27

POJMOVNIK

Međusektorska saradnja

Međusektorska saradnja predstavlja saradnju između predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora u cilju ostvarenja ciljeva od zajedničkog tj. opšteg interesa.

Intersektorska saradnja

Intersektorska saradnja predstavlja saradnju između predstavnika različitih sektora unutar državnog aparata (na pr. zdrastvo, obrazovanje, kultura, finansije, zakonodavstvo itd.).

Privatni sektor

Privatni sektor se sastoji od onih pravnih entiteta koja nisu pod kontrolom države i najčešće posluju u cilju ostvarenja profita (na pr. korporacije, porodične firme, privatne banke itd.)

Javni sektor

Javni sektor je deo društva koji je kontrolisan od strane nacionalne, provincijske, regionalane ili lokalnih vlasti.

Civilni sektor

Civilni sektor se sastoji od onih entiteta koji ne ostvaruju profit a u isto vreme nisu ni organi javne uprave. Najčešće se civilni sektor odnosi na organizacije koje posluju između tržišta i države.

Društveni razvoj

Društveni razvoj predpostavlja zadovoljenje osnovnih potreba stanovništva i ostvarenja njihovih ličnih, političkih, socijalnih i ekonomskih prava.

Održivi kulturni razvoj

Održivi kulturni razvoj je razvoj koji teži da sačuva kulturno nasleđe i razvije nove vrednosti za dobrobit ove i budućih generacija. Održivi kulturni razvoj se dešava samo onda kada kulturni razvoj uspe da utiče na promenu vrednosti.

METODOLOGIJA

U istraživanju je korišćen upitnik koncipiran tako da pokriva sledeće grupe pitanja: koncept razvoja, uloge i odgovornosti, vrednosni stavovi, sponzorisane kulture, decentralizacija u kulturi i međusektorska saradnja u oblasti kulture.

Istraživanjem je obuhvaćeno osam ciljnih grupa: relevantna ministarstva, poslovni sektor, neprofitni sektor (NVO), međunarodni razvojni partneri, lokalna samouprava, instituti i umetnička udruženja, stručna javnost i institucije kulture.

Stavovi predstavnika ciljnih grupa ispitani su metodom individualnog, polustrukturiranog intervjua.

Tokom istraživanja realizovano je 87 intervjua od čega:

- 17 intervjua sa predstavnicima institucija kulture
- **30 intervjua sa predstavnicima privatnog sektora**
- 8 intervjua sa predstavnicima nevladinog (NVO) sektora
- 5 intervjua sa predstavnicima Međunarodnih razvojnih partnera u Srbiji (MRP)
- **6 intervjua sa predstavnicima stručne javnosti**
- **7 intervjua sa predstavnicima instituta i umetničkih udruženja**
- 6 intervjua sa predstavnicima državne i lokalne uprave
- 4 intervjua sa predstavnicima relevantnih ministarstava
- 4 lokalne samouprave

Po prikupljanju upitnika napravljena je baza podataka¹, a zatim su podaci u istom programu i obrađivani.

Istraživanje je obavljeno u periodu decembar 2006 – april 2007 godine.

¹ SPSS 13 – Statistical Package for Social Science

KONCEPT RAZVOJA

Poznato je da je kultura neraskidivo vezana za funkcionisanje društvenog, ekonomskog i političkog života jedne zemlje i da samim tim uživa rezultate razvoja ali i trpi posledice urušavanja ili različitih vidova razaranja tih sistema.

Devedesete su obeležila ratna razaranja, etnički i nacionalni sukobi, migracije, »odliv mozгова«, hiperinflacija, opšte materijalno i duhovno osiromašenje, domaća i međunarodna izolacija, NATO bombardovanje i dr. Kao očekivan rezultat tih turbulentnih vremena usledila je devalvacija sistema vrednosti. Taj poremećeni sistem je u mnogome otežavao ili u potpunosti onemogućavao kulturni razvoj. Kultura sveopšteg, materijalnog, duhovnog i vrednosnog siromaštva postala je u tom periodu nesto poput životnog stila u Srbiji.

Kultura je vremenom zarad "rešavanja svakodnevnih ekonomsko-političkih problema" bila isključena sa liste prioriteta za razvoj naseg društva. I upravo je ta, svesna ili nesvesna, strateška orijentacija države koja nije prepoznala kulturu i ulaganje u kulturu kao bitan element celokupnog razvoja u mnogome doprinela dezorijentaciji kulture u Srbiji.

Proces tranzicije sa autokratskog na demokratski sistem vladavine tj. sa autoritativnog ka demokratskom kulturnom sistemu je izuzetno tegoban, dugoročan i sa neizvesnim rezultatima/posledicama. Usponi i padovi, dobici i gubici i propuštene prilike nacije u tranziciji često se najočiglednije odražavaju upravo na kulturnom razvoju.

U želji da vidimo kako ispitanici definišu društveni razvoj i koje je mesto kulture u razvoju jednog društva gradirali smo naša pitanja na sledeći način:

1. Šta podrazumevate pod razvojem jednog društva?

Najveći broj odgovora (70%) na ovo pitanje je bio usmeren na: a) ekonomski razvoj; b) razvoj sistema funkcionisanja političkog, privrednog i tehnološkog sistema; c) ulaganje u privredu i zdrastvo i d) poboljšanje životnog standarda.

Oko 20% ispitanika je mišljenja da razvoj jednog društva podrazumeva civilizacijske transformacije, kulturni razvoj, razvoj komunikacija na svim nivoima i među svim sektorima i smanjenje socijalnih razlika.

Ukupno 8% ispitanika pod društvenim razvojem podrazumeva mogućnost zadovoljenja opštih životnih potreba.

Iako su se sve ciljne grupe usaglasile oko toga da je ekonomski razvoj osnova, preduslov i najvažniji činilac društvenog razvoja, različite ciljne grupe su bile fokusirane na različite segmente razvoja. Predstavnici privatnog sektora i relevantnih ministarstava su prioritet dali razvoju ljudi, tehnologija i znanja, predstavnici NVO razvoju i propagiranju sistema vrednosti a stručna javnost strateški vođenom razvoju.

Najjednostavniji a u isto vreme i odgovor koji ukazuje na najvažniji preduslov bilo kakvog razvoja je:

„Društveni razvoj je ako naučimo da kažemo Izvini, Hvala i Izvoli.“

Predstavnik institucije kulture

2. Šta po vama predstavlja kvalitetan život?

Najkarakterističniji odgovori svih ciljnih grupa su:

- prava na rad, obrazovanje i kulturu
- postojanje slobodnog vremena i mogućnost njegovog kvalitetnog ispunjenja
- život koji daje mnoštvo različitih mogućnosti (obrazovanje, kultura, putovanja)
- uživanje u svim vidovima umetnosti i kulture
- ekonomska i društvena stabilnost koja omogućava planiranje i perspektivu
- zadovoljstvo životom, sobom i okolinom
- podsticanje kreativnosti i ostvarenje potencijala
- kada možete da odlučujete o sopstvenom životu saglasno svojim potrebama

Zanimljivo je napomenuti da dva predstavnika relevantnih ministarstava pod kvalitetnim životom podrazumevaju „manji upliv države u svakodnevni život“, dok nekoliko predstavnika privatnog sektora smatra da „finansijsko blagostanje i visok standard nisu preduslovi za kvalitetan život“.

3. Kako bi definisali kvalitetan razvoj društva?

Nakon što smo u koncept razvoja uveli komponentu kvalitetnog života, u definicijama koje opisuju kvalitetan razvoj društva uočljive su bitne razlike u odnosu na prvo pitanje. Oko 85% ispitanika smatra da je kvalitetan razvoj društva:

- ekonomski razvoj koji omogućava stvaranje humanog i otvorenog socijalno osetljivog društva
- sveobuhvatni razvoj koji omogućava neprekidno ulaganje u ostvarenje potencijala i unapređenje vrednosti
- ekonomski razvoj koji prati društvene promene i usmeren je na stvaranje najpovoljnijih uslova za zadovoljenje istih
- razvoj prilagođen potrebama društva i pojedinaca
- veći kvalitet života u kome kultura neće biti luksuz već udobnost
- balansirani razvoj društva - institucija javnog, privrednog i civilnog sektora
- dugoročna ekonomsko-politička strategija koja podržava i anticipira buduće potrebe i interese građana

Predstavljeni odgovori jasno ukazuju na to da se sa uvođenjem komponente kvalitetnog života, koja je najčešće povezivana sa slobodnim vremenom, kulturnom, ostvarenjem potencijala i zadovoljstvo životom, koncept društvenog razvoja bitno menja u odnosu na prevashodno ekonomske aspekte pominjane u prvom pitanju. Iako je ekonomski razvoj očekivanoj i dalje najvažnija komponenta društvenog razvoja, uočljivo je da je on u najvećem broju slučajeva povezan sa unapređenjem vrednosti, socijalnim aspektima razvoja, razvojem ostalih sektora i potrebama pojedinaca. Najveći broj ispitanika je tek nakon davanja odgovora na pitanje o kvalitetnom razvoju društva izjavio da bi to trebala da bude definicija društvenog razvoja, ali da im do sada ta veza nije bila toliko očigledna.

Sobzirom da je težište ovog istraživanja kulturni razvoj, u narednom odeljaku ćemo se fokusirati na neka od najosnovnijih pitanja vezana za razvoj kulture u Srbiji.

Kulturni razvoj je „mogućnost da se kultura uzima u redovnim dozama“.

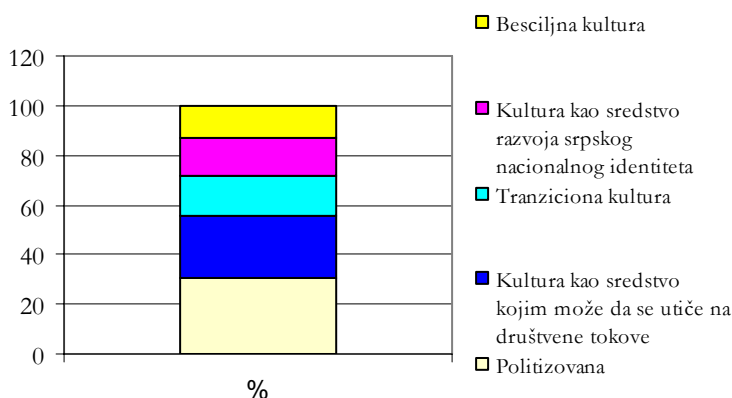
Predstavnik umetničkog udruženja

Veliki broj ispitanika (65%) poistovećuje kulturni sa društvenim razvojem iako prilikom definisanja društvenog razvoja gotovo niko od njih nije spomenuo kulturu.

Predstavnici institucija kulture smatraju da bi kulturni razvoj trebao da predstavlja indikator tj. meru društvenog razvoja i da bi osnovni cilj kulturnog razvoja trebao da bude ulaganje u infrastrukturu neophodnu za očuvanje nasleđa i ulaganje u savremenu produkciju.

Oko 15% ispitanika nije znalo šta je kulturni razvoj (predstavnici privatnog sektora i lokalne samouprave), dok je iznenađujući procenat predstavnika institucija kulture (35%) rekao da nije siguran i da je to najverovatnije ulaganje u kulturu.

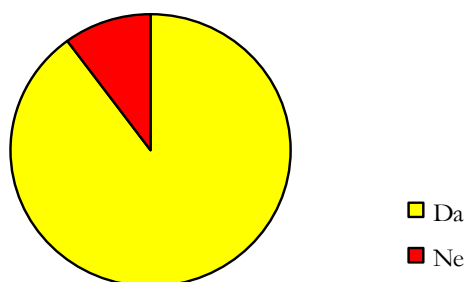
Kako biste odredili mesto kulture u društvenom razvoju?

Ovo pitanje se odnosilo na mesto kulture u društvenom razvoju od početka '90 pa do danas. Ukupno 30.8% ispitanika smatra da je kultura bila politizovana i da je to najbitnija karakteristika kulture do demokratskih promena 2000. godine. Polovina od 15.4% ispitanika koji smatraju da je kultura sredstvo kojim može da se utiče na društvene tokove zapravo ukazuje na zloupotrebu kulture kao instrumenta koji država koristi u svoje svrhe.

Nakon 2000. godine za 16.7% ispitanika kultura je postala tranziciona.

Da li postoji veza izmedju ekonomskog i kulturnog razvoja?

I pored toga što 89.7% ispitanika smatra da postoji veza između ekonomskog i kulturnog razvoja najveći broj njih misli da ta veza nije direktna i da je u svakom slučaju nedovoljna. Generalno posmatrano kulturni razvoj ne prati ekonomski i sem Beograda koji ima privilegiju u odnosu na lokal (na nivou grada Beograda – budžet za 2006. godinu je bio 2.5 mil. dinara tj. 7-8% od budžeta grada je išlo na kulturu) prevladuje mišljenje da „kultura prva strada a poslednja se oporavlja“.

Tri grupe faktora se izdvajaju kao razlozi za nedovoljnu povezanost ekonomskog i kulturnog razvoja:

1. Institucije kulture, kao nosioci kulturnih politika, su oslonjene na budžet i ne zavise od tržišta;
2. Izdvajanje i ulaganje u kulturu još uvek nije dovoljno razvijeno jer su domaće razvijene firme uglavnom nestale, dok strane još uvek nemaju dovoljno sluha za ulaganja u lokalnu kulturu;
3. Nepostojanje koordinacije nadležnih institucija koje su odgovorne za ulaganja i nedovoljne stimulativne mere u sferi ulaganja u kulturu.

Trenutna veza između ekonomskog i kulturnog razvoja je za 10% ispitanika pogubna za kulturu jer potreba za brzim ekonomskim razvojem „tera u zapećak kulturne vrednosti“ i na taj način doprinosi zatiranju kulture.

Ukupno 13% ispitanika smatra da se s početkom privatizacije i dolaskom stranih menadžera povećava svest o vezi ekonomije i kulture tj. o koristi ulaganja u kulturu i da je to trend koji se polako širi i obuhvata i domaće privredne subjekte.

Najdirektnija i do sada gotovo jedina „uspešna“ veza između ekonomskog i kulturnog razvoja je u sferama kulturnog turizma, starih zanata i kulturne industrije (filmovi).

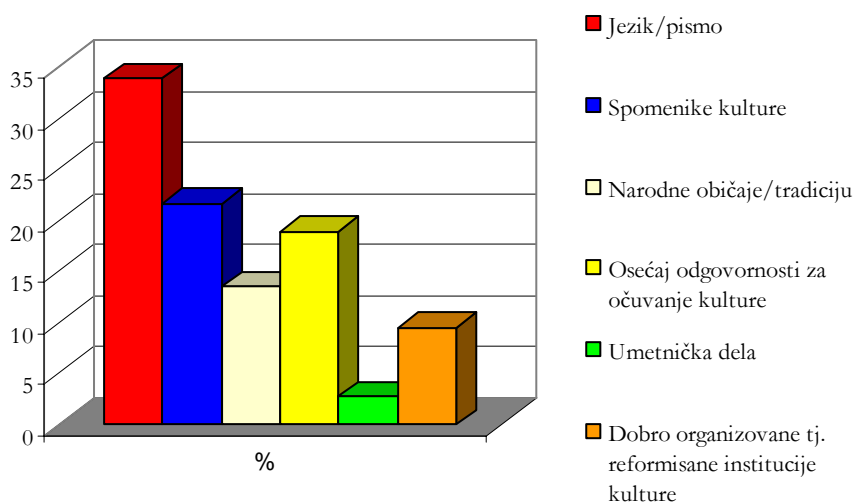
Ukoliko bi se planovi iz oblasti kulture uključili u strateška dokumenta koja se bave razvojem Srbije, to bi po mišljenju 70.4% ispitanika bio najbolji način da se doprinese razvoju kulture u Srbiji. Posebna tela koja bi se nezavisno ili pri Ministarstvu kulture bavila kulturnim razvojem su svakako bitni mehanizmi ali tek nakon što pitanja kulture postanu intersektorska (u nadležnosti više relevantnih resornih ministarstava i pripadajućih institucija). Druge opcije koje bi mogle da doprinesu razvoju kulture u Srbiji su osnivanje fondacija i veća tržišna orijentisanost institucija kulture.

Da se planovi iz oblasti kulture uključe strateška dokumenta koja se bave razvojem Srbije	70.4
Da se oformi posebno telo pri Ministarstvu kulture koja bi se bavilo kulturnim razvojem	14.8
Da se oformi posebno telo nezavisno od Ministarstva kulture koja bi se bavilo kulturnim razvojem	13.6
Drugo	1.2

Pod održivim kulturnim razvojem podrazumeva se razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice ali ne na uštrb mogućnosti da i buduće generacije ostvare svoje potrebe.

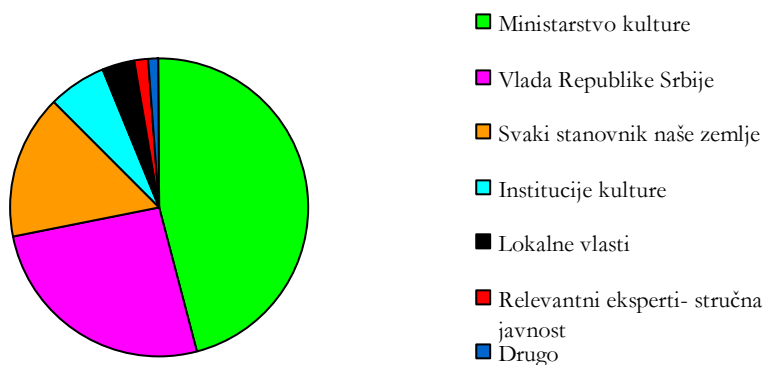
Shodno tome, trećina ispitanika (33.8%) smatra da bi u nasleđe budućim generacijama morali da ostavimo jezik tj. pismo, zatim spomenike kulture (21.6%) i osećaj odgovornosti za očuvanje kulture (18.9%). Dobro organizovane tj. reformisane institucije kulture su za 10.5% ispitanika jedan od faktora koji doprinosi održivom razvoju kulture. Ne postoje bitnije razlike u odgovorima između predstavnika različitih ciljnih grupa.

Šta bi iz oblasti kulture trebalo ostaviti u nasleđe budućim generacijama?

ULOGE I ODGOVORNOSTI

Ko bi trebao da bude zadužen/odgovoran za razvoj i očuvanje naše kulture?

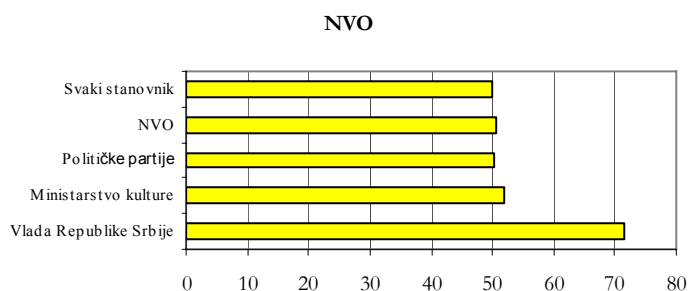
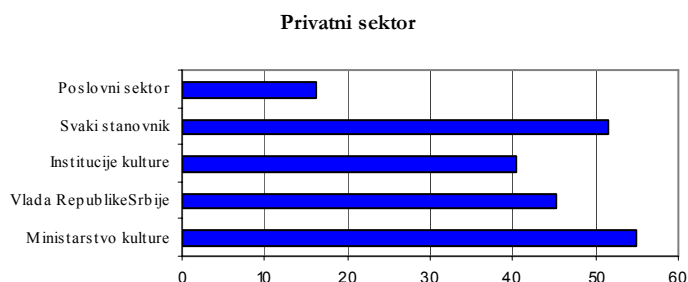
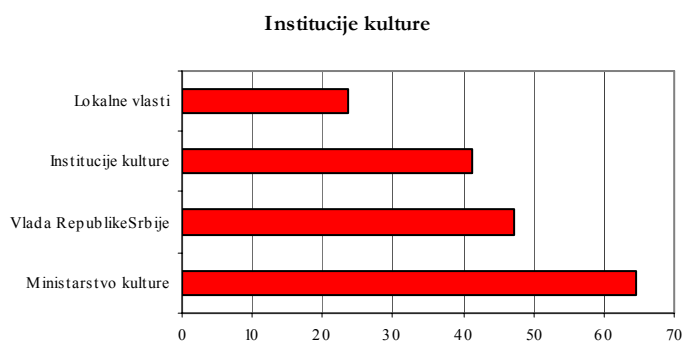

Ukupno 71.6% ispitanika smatra da bi Ministarstvo kulture i Vlada Republike Srbije trebali da budu zaduženi tj. odgovorni za razvoj i očuvanje naše kulture. S obzirom da, kako jedan od ispitanika kaže, svi mi “doprinosimo i kulturi i nekulturi naše zemlje“ ohrabrujući je podatak da 16% ispitanika smatra da svaki stanovnik naše zemlje treba da bude odgovoran za razvoj i očuvanje naše kulture. Kao što ćemo videti u nastavku ta svest je najviše razvijena kod predstavnika privatnog sektora i nevladinih

organizacija dok je gotovo ne zastupljena kod predstavnika instituta i umetničkih udruženja i međunarodnih razvojnih partnera.

Interesantno je navesti da su jedino 3 predstavnika NVO (3.4% ukupnih ispitanika) smatrala da i privredne subjekti u našoj zemlji treba da preuzmu deo odgovornosti za razvoj i očuvanje naše kulture.

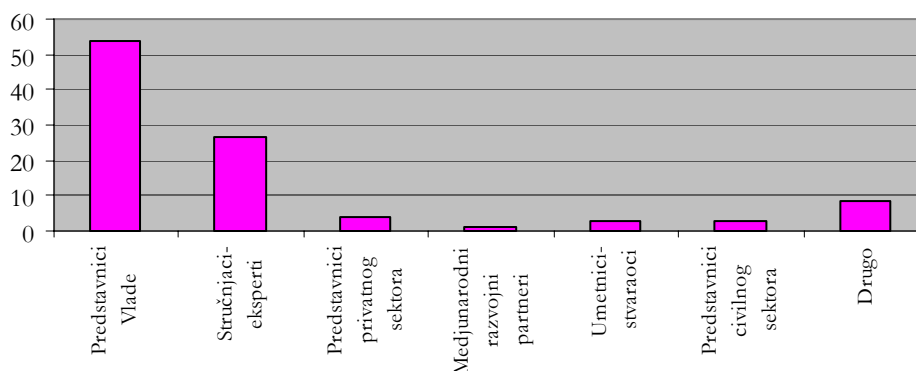
Distribucija odgovornosti po mišljenju predstavnika institucija kulture, privatnog sektora i NVO bi trebala da izgleda ovako:

Bez obzira da li bi posebno telo koje bi se bavilo kulturnim razvojem bilo oformljeno pri Ministarstvu kulture ili nezavisno od njega, u rad tog tela bi trebalo da budu uključeni predstavnici Vlade, stručnjaci/eksperti, predstavnici privatnog sektora i dr. Kontradiktorno je da samo 1.3% ispitanika smatra da bi stručnjaci/eksperti trebalo da budu odgovorni za razvoj i očuvanje kulture dok 26.8% ispitanika smatra da bi oni pored predstavnika vlade trebali da budu najviše angažovani u radu tela koje bi se bavilo kulturnim razvojem.

Interesantno je takođe da većina od 8.5% ispitanika koji su glasali sa „Drugo” smatra da bi predstavnici institucija kulture trebalo da budu članovi tog tela ali njih i pored iskustva i delatnosti kojima se bave ne smatraju stručnjacima tj. ekspertima u oblasti kulture. Mediji bi takođe trebalo da budu deo ovog tela ali više kao posmatrači nego kao aktivni učesnici.

Ko bi sve trebalo da bude uključen u rad tela koje bi se bavilo kulturnim razvojem?

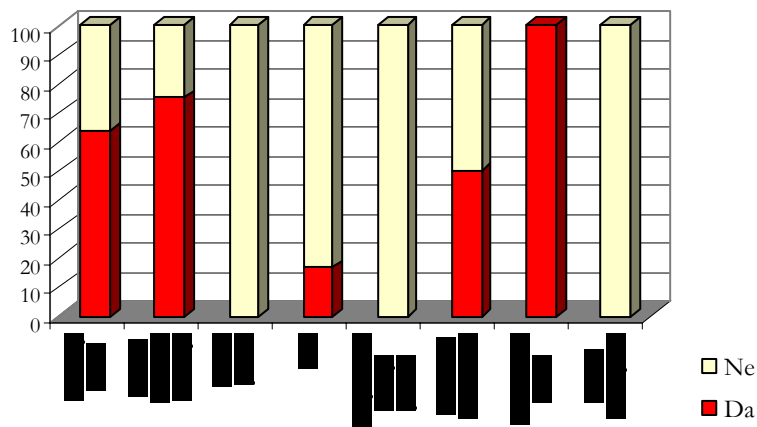

Većina ispitanika (89.1%) smatra da bi zadatak Ministarstva kulture trebao da bude da stvori uslova za kulturnu i umetničku produkciju i povuče se u stranu, dok je 10.9% ispitanika mišljenja da bi ministarstvo trebalo da kontroliše i arbitrira kulturne tokove da oni ne bi bili prepušteni tržištu i komercijalizaciji.

Iako u prethodnom pitanju skoro 90% ispitanika smatra da bi ministarstvo trebalo da se povuče u stranu, na pitanje „Da li mislite da bi kulturni tokovi bili prepušteni tržištu i komercijalizaciji ukoliko Ministarstvo kulture ne bi vršilo kontrolu i arbitriranje?“, ukupno 38.1% je odgovorilo potvrdno. Ovaj podatak ukazuje na određene nedosledosti i neodlučnosti vezane za dobitke i gubitke koje sa sobom donosi okretanje tržištu.

Iz narednog grafikona se vidi da predstavnici institucija kulture, umetničkih udruženja i ministarstva kulture smatraju da Ministarstvo kulture treba da vrši kontrolu i arbitriranje, dok predstavnici stručne javnosti, međunarodnih razvojnih partnera i NVO smatraju da do te kontrole ne bi trebalo da dođe. Interesantan je podatak da svi predstavnici lokalne samouprave dele isto mišljenje.

Da li mislite da bi kulturni tokovi bili prepušteni tržištu i komercijalizaciji ukoliko Ministarstvo ne bi vršilo kontrolu i arbitiranje?

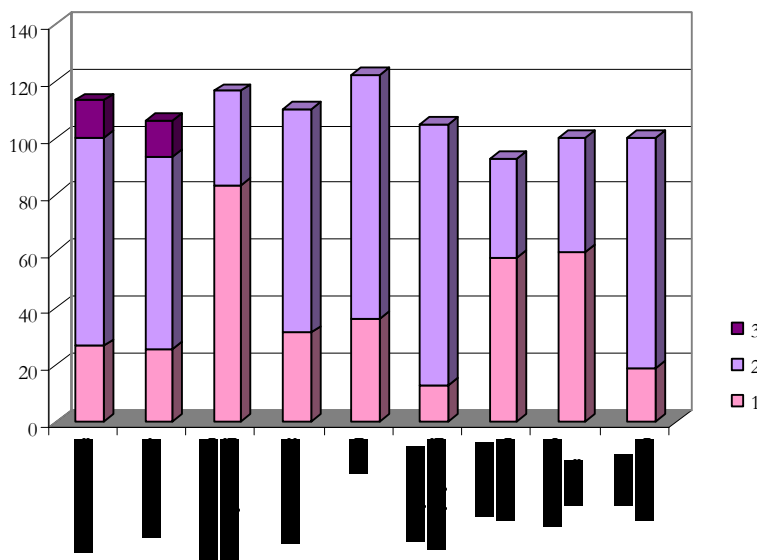

Najzad, skoro 2/3 ispitanika (60.3%) smatra da bi oblast kulture trebalo da bude međusektorsko pitanje tj. da bi trebalo da je u nadležnosti javnog, privatnog i civilnog sektora. Da bi kultura trebala da bude intersektorsko pitanje tj. u nadležnosti više relevantnih ministarstava misli 33.3% ispitanika, dok skoro zanemarljivo mali procenat (6.4%) smatra da bi kultura kao i do sada trebala da ostane zaseban sektor koji je u nadležnosti samo Ministarstva kulture i kulturne administracije.

U narednom grafikonu su predstavljeni stavovi predstavnika svih ciljnih grupa i to na sledeći način:

- 1 – kulutra je interesktorsko pitanje
- 2 – kultura je međusektorsko pitanje
- 3 – kultura treba da ostane zaseban sektor

Kakav je Vaš stav po pitanju toga u čijoj je nadležnosti bavljenje kulturom?

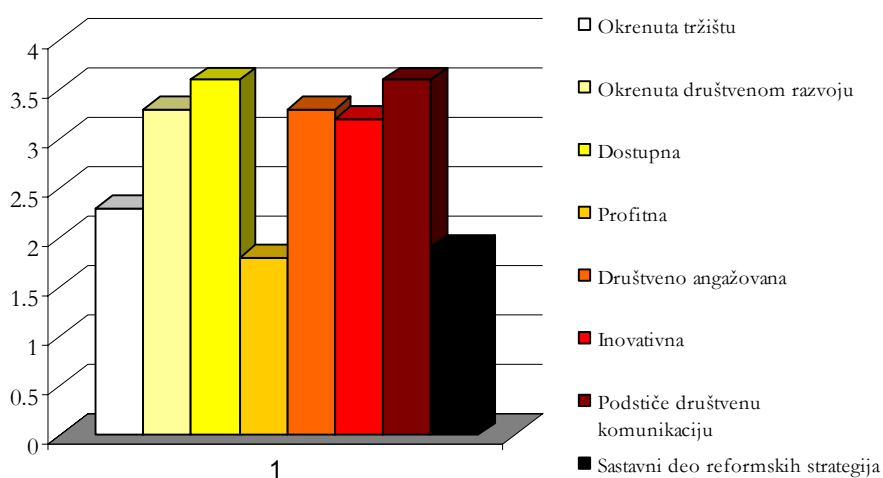
VREDNOSNI STAVOVI

Prema procenama ispitanika (ne postoje bitne razlike u mišljenju između predstavnika različitih ciljnih grupa) kultura u Srbiji sem u slučaju kulturne industrije nije profitna oblast tj. delatnost. Uprkos činjenici da kultura po mišljenju većine ispitanika nije deo reformskih strategija, ona jeste okrenuta društvenom razvoju. Opšte je mišljenje da je kultura slabo i samo u određenim oblastima (kulturna industrija i izdavaštvo) okrenuta tržištu.

Opšti utisak je da kultura u Srbiji podstiče društvenu komunikaciju i da su određeni kulturni programi i aktivnosti dostupni velikom broju stanovnika.

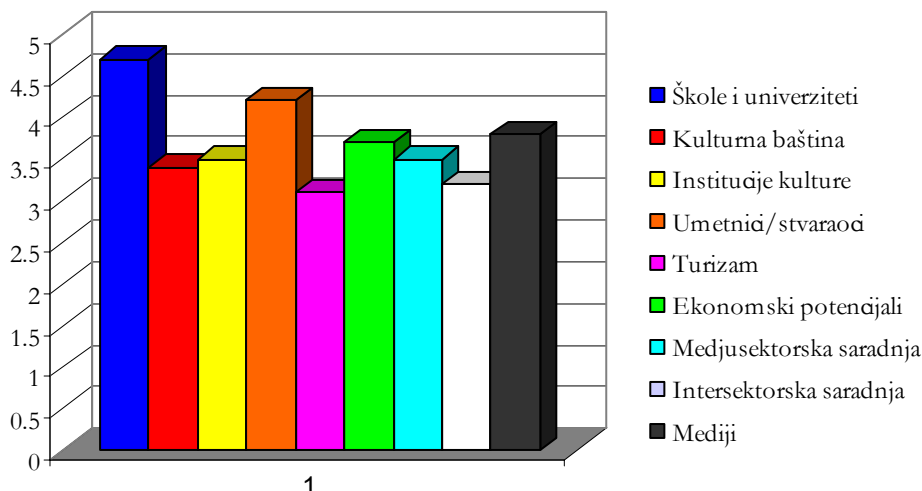
Inovativnost nije karakteristika koja na najbolji način predstavlja trenutno stanje i tendencije u našem kulturnom životu.

Kultura je (1 označava „uopšte nije“, a 5 „u potpunosti jeste“):

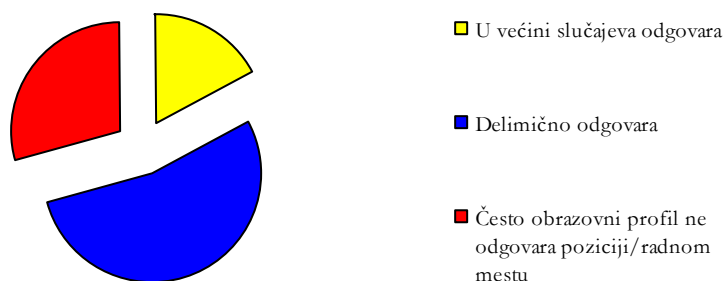
U nameri da saznamo u kojoj meri određene kategorije predstavljaju potencijal za budući razvoj kulture u Srbiji, bez obzira da li je taj potencijal trenutno iskorišćen ili nije, ispitanici su zamoljeni da ocenama od 1-5, gde 1 označava najmanji, a 5 najveći potencijal ocene značaj navedenih kategorija.

Ispostavilo se da su tri najveća potencijala za budući razvoj kulture u Srbiji škole i univerziteti, umetnici tj. stvaraoci i mediji. Značajan potencijal imaju i ekonomski potencijali, međusektorska saradnja i postojeće institucije kulture.

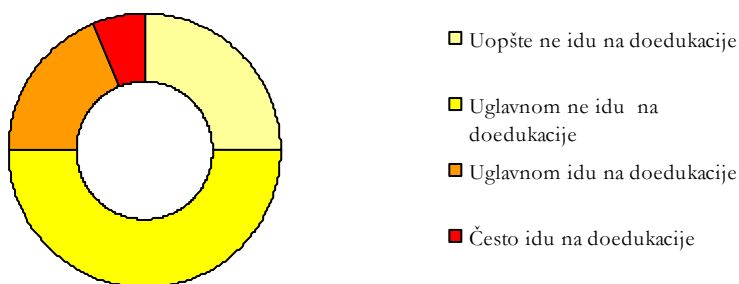
Sobzirom da su najupućeniji u organizacionu i kadrovsku strukturu u sektoru kulture, 50% predstavnika institucija kulture i relevantnih ministarstava smatra da u sektoru kulture postoji dovoljno kvalitetnog kadra (44.6% ispitanika ne smatra dok je 5.6 % nije znalo da da odgovor na ovo pitanje). U skladu sa navedenim 52.9% smatra da obrazovni profil zaposlenih u kulturi tek delimično odgovara poslovima koje obavljaju, dok 17.6% smatra da u većini slučajeva odgovara. Nije zanemarljiv ni podatak da skoro 1/3 ispitanika smatra da često obrazovni profil ne odgovara radnom mestu.

Koliko vi imate uvid u to da li obrazovni profil zaposlenih u kulturi odgovara poslovima koje obavljaju?

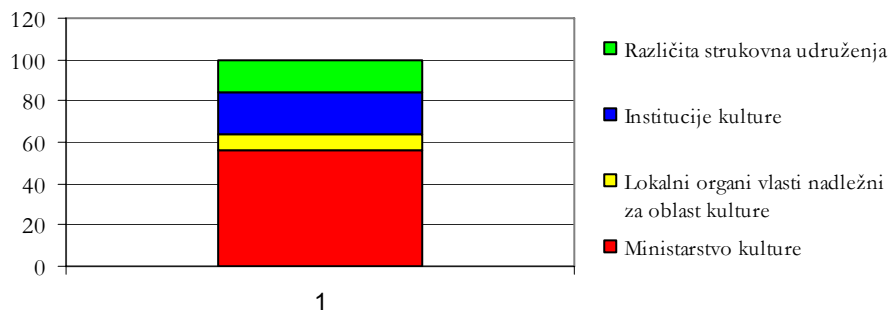
Bez konkretnih podataka, već samo na osnovu uvida u situaciju u okviru svojih institucija, 58.8% ispitanika smatra da se namenski ne izdvajaju sredstva za stručna usavršavanja. tj. ukoliko se i izdvajaju ona se ne troše u date svrhe. U prilog tome govori i podatak da 75% ispitanika smatra da zaposleni u institucijama kulture uopšte ne idu tj. uglavnom ne idu na doedukacije, dok 19% tj. 6% smatra da uglavnom tj. često idu na doedukacije.

Da li i koliko često zaposleni u institucijama kulture idu na doedukacije/profesionalna usavršavanja?

Kao i u slučaju drugih pitanja koja su se odnosila na nosioce odgovornosti i u ovom slučaju većina (56%) ispitanika smatra da bi Ministarstvo kulture trebalo da sprovodi izgradnju kapaciteta zaposlenih u sektoru kulture, a da bi pored njega tu ulogu mogle da preuzmu i institucije kulture (20%) i različita strukovna udruženja (16%). Lokalni organi vlasti nadležni za oblast kulture (na lokalnom nivou to je najčešće Sekreterijati za društvene delatnosti koji pod svojom nadležnošću ima obrazovanje, nauku i kulturu) bi po mišljenju 8% ispitanika trebali da budu odgovorni za realizaciju tih delatnosti na lokalnom nivou.

Ko bi trebalo/mogao da sprovodi izgradnju kapaciteta zaposlenih u sektoru kulture?

SPONZORISANJE KULTURE

Dok jedni smatraju da je sponzorisanje kulture jedan od najboljih mehanizama za prikupljanje dodatnih sredstava za finansiranje kulture (sobzirom da sredstva koja se izdvajaju za kulturu iz državnog budžeta nisu dovoljna za podmirenje osnovnih troškova a kamoli za dodatna ulaganja), drugi su mišljenja da je upliv privatnog (i po njihovom mišljenju često „prljavog“) novca to najbrži put da se kultura potpuno funkcionalizuje.

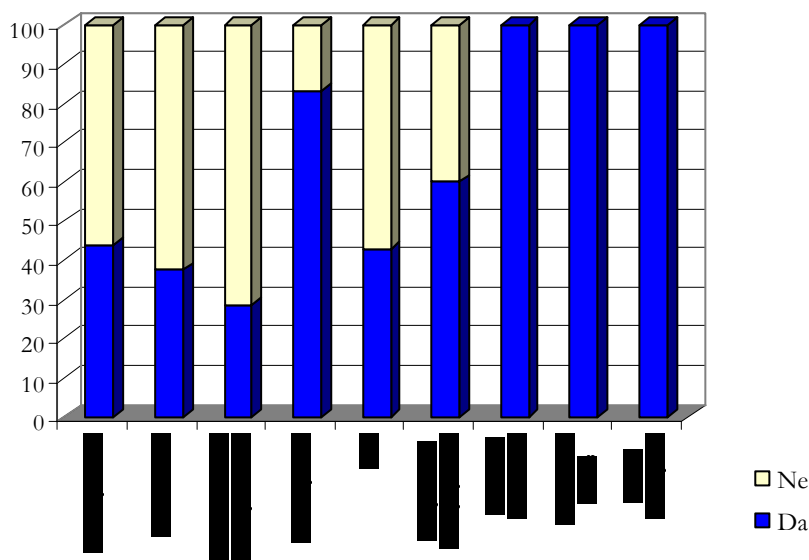
Bez namere da se priklonimo bilo kom od gorenavedenih oprečnih mišljenja, predstavnicima svih ciljnih grupa smo postavili nekoliko pitanja sa ciljem da:

- saznamo da li su upoznati sa fiskalnim olakšicama za sponzorisanje kulture;
- proverimo na koji način institucije saraduju sa sponzorima, i
- prikupimo informacije o ostalim vidovima saradnje (osim sponzorisanja) koje institucije kulture mogu da ostvare sa predstavnicima ostalih sektora

Zanimljiv je podatak da uprkos činjenici da su gotovo svi ispitanici bili upućeni u aktivnosti koje su se realizovale uz sponzorsku pomoć, 62.9% nije znalo da li postoje ili se planiraju olakšice za sponzorisanje kulture.

Iz grafikona se vidi da su najneupućeniji po pitanju olakšica predstavnici institucije kulture, instituta i umetničkih udruženja, NVO i privatnog sektora, tj. upravo oni koji: 1) od tih olakšica mogu da imaju najviše koristi; i 2) oni koji bi trebali da budu najviše aktivni u lobiranju za povećanje tih olakšica.

Da li znate da postoje ili se planiraju olakšice za sponzorisanje kulture?

Na pitanje gde i kako traže partnere izdvajaju se pet grupa odgovora predstavnika institucija kulture:

1. ne traže sponzore jer ne žele da im ime stoji uz neke korporacije koje imaju kapital sumnjivog porekla

2. ne traže sponzore zato što ih sponzori sami kontaktiraju
3. traže sponzore tako što šalju dopise firmama i srećni su da prihvate bilo kakav vid sponzorstva
4. traže samo one sponzore koje su do sada podržavali aktivnosti srodne njihovima i koji se svojim poslovanjem ističu u javnosti
5. ne traže sponzore već partnere (primenjujući ovakav pristup Beogradska filharmonija je u jednom trenutku imala listu čekanja za sponzore)

Iz navedenog se da zaključiti da sponzorisanje kulture ima popriličan broj svojih poklonika među institucijama kulture ali i da su pristupi i načini ostvarivanja tih sponzorstva raznoliki. Ohrabrujući je podatak da relativno mali broj ispitanika prihvata manje-više bezuslovna sponzorstva, dok je sve veći broj onih koji se tek posle izvesnog istraživanja i internih konsultacija upuštaju u ovakvu vrstu poslovnog odnosa. Primer Beogradske Filharmonije koja je koncept sponzorstva zamenila konceptom partnerstva (iako on u većini slučajeva ima sve elemente sponzorstva) na neki način odražava i stav sponzora o tome kako žele da njihovo ulaganje bude predstavljeno.

Upoređujući odgovore predstavnika institucija kulture i privatnog sektora na isto pitanje „Šta institucije kulture nude zauzvrat sponzorima?“ uočili smo diskrepancu ne samo u navođenju konkretne „ponude“ već i u poimanju tj. svesti ispitanika o značaju te „ponude“.

Tako je primer, 15% predstavnika institucija kulture je bilo začuđeno samim pitanjem i potrebom da se nešto ponudi zauzvrat. Ovo nije rezultat stava da su dotične institucije kulture toliko poznate i važne da je to već samo po sebi nagrada za sponzora već zapravo priznanje da o tome niko nije razmišljao a da sam sponzor to nije pominjao.

Suprotno tome, najveći broj predstavnika institucija kulture koji su imali „razrađenu ponudu“ su smatrali da sponzorima čine takoreći uslugu i da su sponzori više nego zadovoljni ponuđenim.

Najčešće navođenje aktivnosti koje su institucije kulture nudile za određenu vrstu sponzorstva su:

- logoi na katalozima
- spominjanje u izveštajima
- pominjanje u publikacijama i naslovima
- vidljivost
- besplatne karte
- prestiž
- učešće u promociji u medijima
- prostorije za proslave sponzora

Tek mali broj institucija kulture (20%) je u svoju ponudu uveo i 1) prodor ka ciljnoj grupi koja nije apriori ciljna grupa tih sponzora; 2) elitnost publike koju ta institucija kulture „pokriva“; 3) međusobno druženje različitih sponzora (kokteli, tematske večeri); 4) godišnje karte.

S druge strane, predstavnici privatnog sektora tj. sponzora su pored navođenja logoa, ponekog seta besplatnih karata i prostora za njihove proslave, mišljenja da generalno gledano institucije kulture ne znaju šta da ponude. Sponzori imaju dovoljno para za reklame koje postižu dobar kratkoročni efekat te im je stoga bitniji duži efekat od onoga koji u većini nude institucije kulture (logo na publikaciji ili baneru, vidljivost i sl.). Po njihovom mišljenju institucije kulture bi trebalo da osmisle strategiju unapređenja

saradnje sa privatnim sektorom, jer je sve veći broj predstavnika privatnog sektora počeo da razrađuje srednjoročne i dugoročne strategije sponzorstva.

Na pitanje da li smatraju da sponzorstvo treba da predstavlja jedini vid saradnje sa institucijama kulture, 87.3% svih ispitanika je odgovorilo sa Ne.

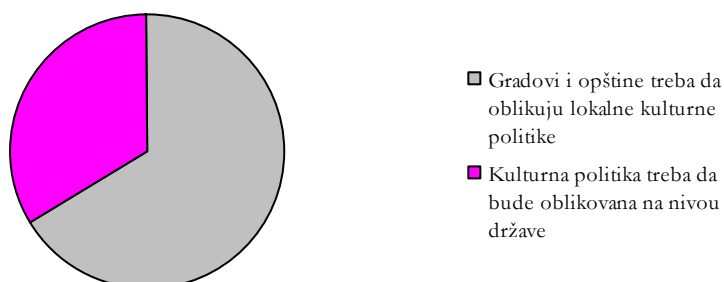
Ostali vidovi saradnje su: strateška partnerstva, medijska podrška, tehnička/kadrovska podrška, donacije, oživljavanje legata i mecenarstva, zajednički rad na projektima.

DECENTRALIZACIJA KULTURE

Rezultati istraživanja pokazuju da je stručni diskurs Srbije oprečan u oceni učinka procesa decentralizacije kulture u Srbiji. Većina je mišljenja da decentralizacija suštinski nije ni započela ili pak da je na samom početku, dok manji broj smatra da je decentralizacija u poodmakloj fazi. Međutim, kada se problem decentralizacije razloži na njegove pojavne oblike, onda se ispostavlja da su i jedni i drugi donekle u pravu. Decentralizacija moći/vlasti i finansija zapravo nije ni otpočela i to je proces koji će se najsporije i najteže odvijati. Jedini, do sada svetao primer je decentralizacija vlasti ali ne i finansija u Vojvodini. Suprotno tome decentralizacija kulturnih dešavanja (tzv. debeogradizacija) je u fazi razvoja i taj trend se poslednjih godina sve više širi. Stvarna decentralizacija ustanova kulture tj. njihova interinstitucionalna saradnja postoji ali je na samom početku. Ona se za sada prevashodno oslanja na lične inicijative pojedinaca i ostvaruje ponajčešće na aktivnostima u kojima su ustanove kulture prirodni partneri koji su nužno usmereni jedne na druge.

Dve trećine ispitanika smatra da bi gradovi i opštine trebalo da oblikuju lokalne kulturne politike, dok ostatak smatra da bi kulturna politika trebala da bude oblikovana na nivou države i zatim sprovedena na lokalnom nivou. Interesantno je navesti da svi predstavnici stručne javnosti i lokalne samouprave smatraju da bi gradovi i opštine trebalo da oblikuju svoje lokalne kulturne politike.

Kakav je vas stav po pitanju nivoa na kome bi kulturna politika trebala da bude oblikovana?

Većina od 81.6% ispitanika smatra da institucije kulture na lokalnom nivou iako u mnogo lošijem stanju nego one na centralnom nivou, znatno utiču na razvoj lokalne zajednice. Značajno je navesti da 66.7% predstavnika lokalne samouprave smatra da taj uticaj nije ni približno dovoljan, a sa njima se slaže i 28.6% predstavnika NVO i 25% institucija kulture.

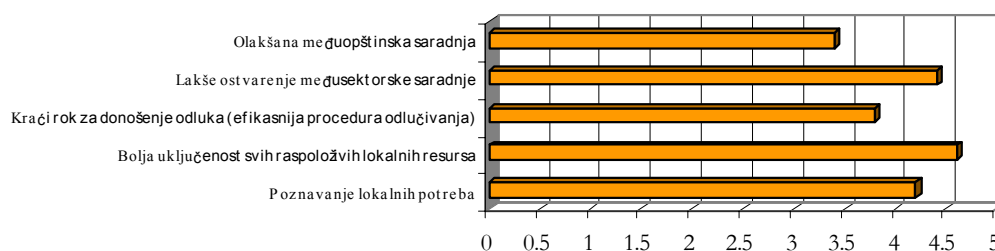
Na pitanje „Koja bi mogla da bude uloga lokalne samouprave u kulturnom razvoju Srbije?“ dobijeni su sledeći odgovori:

- istraživanje lokalnih kapaciteta i bolje korišćenje raspoloživih resursa
- podsticanje izgradnje kapaciteta na lokalnu (doedukacija zaposlenih u kulturi i srodnim sektorima)
- izrada Lokalnih planova akcije u oblasti kulture
- podrška projektima koji su lokalno specifični
- stvaranje povoljnog ambijenta za ulaganja privatnog sektora na lokalnom nivou
- podsticanje kulturnog turizma

Razvoj kulture na lokalnom nivou može značajno da olakša bolja uključenost svih raspoloživih lokalnih resursa, lakše ostvarenje međusektorske saradnje na lokalnu i poznavanje lokalnih potreba.

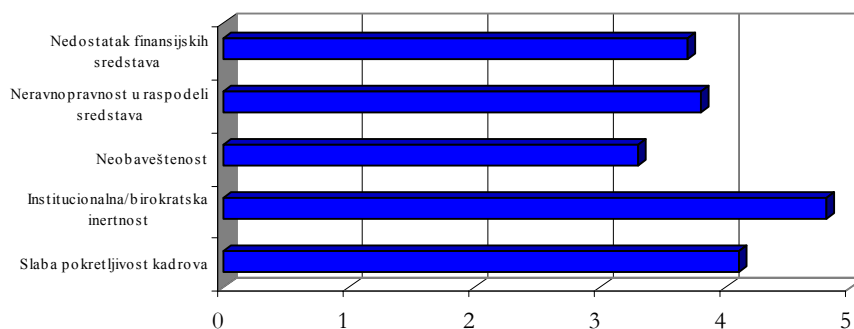
U narednom grafikonu ocena 1 znači da ne olakšava razvoj uopšte, ocena 5 da veoma olakšava razvoj.

Koja od ponuđenih kategorija može da olakšava razvoj kulture na lokalnom nivou?

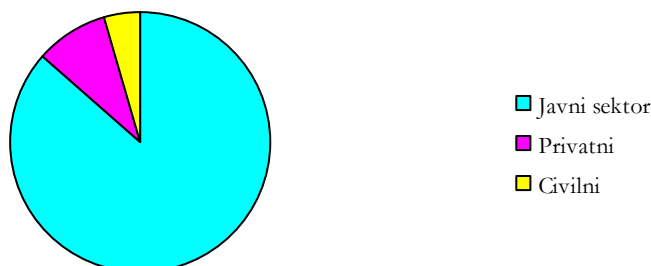
Najveće prepreke za razvoj kulture na lokalnom nivou (1 označava najmanju prepreku a 5 najveću) su birokratska inertnost, slaba pokretljivost kadrova na lokalnu i neravnopravnost u raspodeli sredstava. Neki od ispitanika su naveli da iako su ove prepreke prisutne, one se često koriste kao izgovori i onda kada u konkretnom slučaju ne predstavljaju realnu prepreku.

Šta mislite koje su prepreke za razvoj kulture na lokalnom nivou

Po mišljenju 86.4% ispitanika inicijativa za intenzivnije povezivanje i saradnju predstavnika sva tri sektora u oblasti društvenog i kulturnog razvoja bi trebala da potekne od javnog sektora. S jedne strane javni sektor jedini ima formalne mehanizme da pokrene i da da legitimitet inicijativama ove vrste a sa druge strane jedino javni sektor ima moć da okupi predstavnike ostalih zainteresovanih strana. Ispitanici su mišljenja da bi se na poziv privatnog ili civilnog sektora, bez obzira na važnost teme, malo ko iz nekog drugog sektora odazvao.

Odakle bi trebalo da potekne inicijativa za intenzivnije povezivanje i saradnju predstavnika sva tri sektora u oblasti društvenog i kulturnog razvoja?

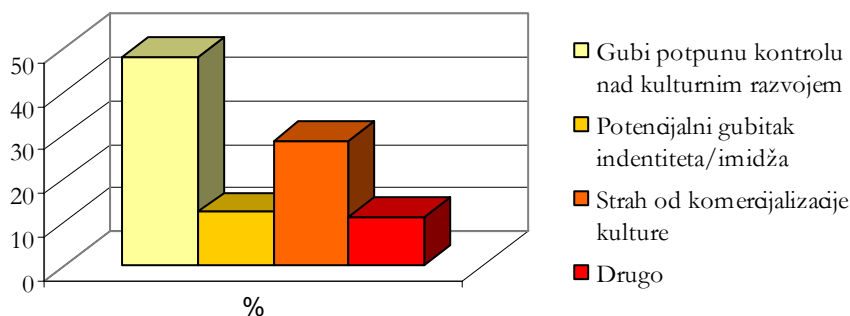

MEĐUSEKTORSKA SARADNJA U OBLASTI KULTURE

Posmatrajući stanje u sektoru kulture u Srbiji jasno je da sredstva obezbeđena iz budžeta više nisu ni približno dovoljna za potpuno finansiranje kulturnog razvoja. Stoga je aktivno uključivanje, kako relevantnih predstavnika različitih sektora unutar državnog aparata (obrazovanje, socijalna politika, trgovina i turizam, finansije i sl.) sa jedne strane tako i uključivanje privatnog i civilnog sektora kao aktivnog ili barem alternativnog „finansijera” i partnera s druge strane, jedna od suštinskih prepostavki za dalji kulturni razvoj u Srbiji.

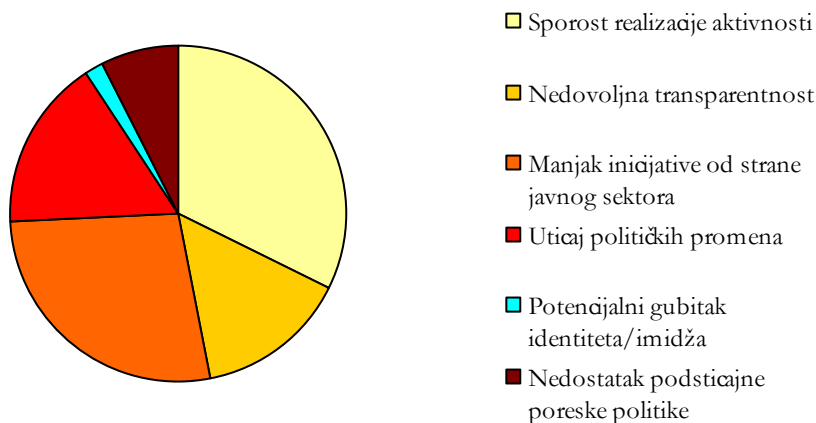
Budući da modeli sektorskog funkcionisanja nisu nepromenljivi i da imaju svoju dinamiku, njihovo povezivanje i zajedničko delovanje moguće je postići kako kroz iznalaženje zajedničkih interesnih sfera tako i kroz aktivno lobiranje za ostvarivanje beneficija iz ostvarenog odnosa (na primer, smanjenje/oslobađanje od poreza, kofinansiranje projekata u kulturi i sl.). Intenzivniji rad usmeren na povezivanje predstavnika svih sektora i njihovo zajedničko delovanje predstavlja osnovu ekonomskog i kulturnog preporoda društva i građenja odgovornijeg pristupa društva u celini prema kulturi.

U narednom tekstu biće više reči o preprekama i mogućnostima za razvoj međusektorske saradnje u kulturi posmatrano iz ugla javnog i privatnog sektora. Tražili smo mišljenje svih ispitanika bez obzira kom sektoru pripadali. Prvobitno je bilo predviđeno da se obrade i prepreke i mogućnosti za međusektorsku saradnju posmatrano iz ugla civilnog sektora, ali s obzirom da najveći broj ispitanika nije mogao da se seti nijedne aktivnosti koju su sprovele NVO u oblasti kulture, od ove namere se odustalo.

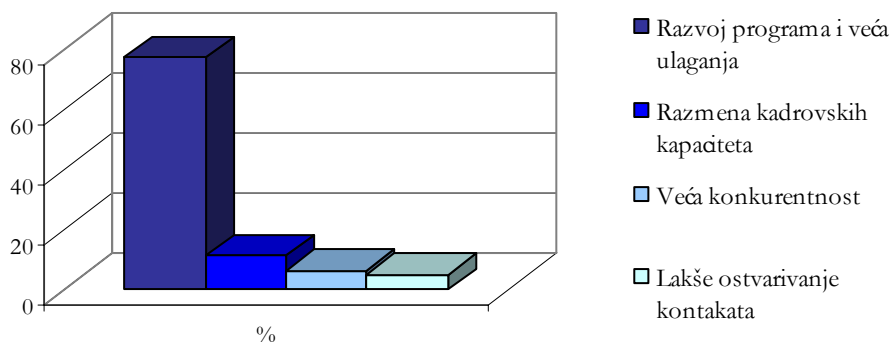
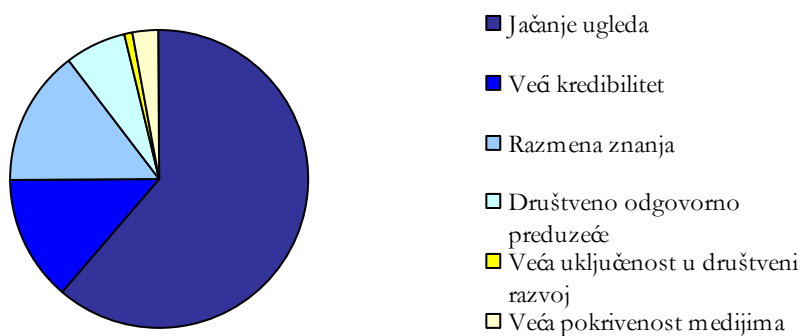
Prepreke**Koje su najveće prepreke za intenzivniji razvoj međusektorske saradnje posmatrano iz ugla javnog sektora**

Drugi razlozi navođeni kao prepreke su:

- uticaj politike tj. podela resora na političke partije
- slaba informisanost
- intertnost zaposlenih u javnom sektoru
- nedovoljno razvijena svest o potrebi za saradnjom

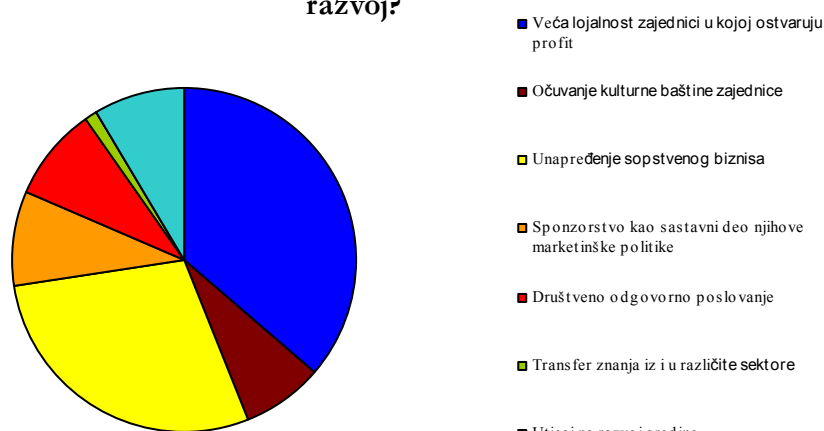
Prepreke za intenzivniji razvoj međusektorske saradnje posmatrano iz ugla privatnog sektora

Drugi razlozi navođeni kao prepreke su: 1) trka za ostvarenjem profita te nedostatak vremena za druga pitanja, 2) nepoverenje u javni sektor, 3) nepostojanje procedure tj. protokola za međusektorsku saradnju, 4) veliki broj organizacija različitih profila traži pomoć.

Mogućnosti**Realne mogućnosti za intenzivniji razvoj međusektorske saradnje posmatrano iz ugla javnog sektora****Realne mogućnosti za intenzivniji razvoj međusektorske saradnje posmatrano iz ugla privatnog sektora**

Više od jedne trećine ispitanika smatra da su unapređenje sopstvenog biznisa i sponzorstvo kao sastavni deo njihove marketinške politike osnovni motivi tj. interesi uključivanja privatnog sektora u aktivnosti vezane za kulturni razvoj. Gotovo jednak broj ispitanika smatra da je veća lojalnost zajednici u kojoj kompanije ostvaruju profit jednako bitan motivacioni faktor za ulaganja u kulturu.

Koji bi mogao da bude interes privatnog sektora za aktivno uključivanje u aktivnosti vezane za kulturni razvoj?

* * *

S obzirom da je privatni sektor od strane velikog broja ispitanika prepoznat kao najveći potencijal za buduće kofinansiranje kulture, naredni odeljak je posvećen stavovima i planovima privatnog sektora a vezano za oblast kulture.

Ukupno 72.4% predstavnika privatnog sektora smatra da su njihova profesionalna znanja i iskustva relevantna i za oblast kulture.

Iako 13% predstavnika privatnog sektora nije bilo sigurno na koji način bi njihova znanja mogla biti od koristi, najveći broj njih je dao sledeće odgovore:

- poznavanjem zahteva tržišta, tržišnih pravila i igara
- promovisanjem stranih vrednosti (iskustva drugih zemalja)
- iskustvom u izradi raznih studija izvodljivosti, planova, finansijskih projekcija
- iskustvom u marketingu i oglašavanju
- izradom analiza rizičnosti
- iskustvom u trgovini (kako prodati i najlošiji proizvod/uslugu)
- razumevanje procesa razvoja programa koji donose profit
- iskustvom u superviziji programa
- dugogodišnje uspešno nastupanje na domaćim i međunarodnim sajmovima

Upitani za buduće planove, 92.9% ispitanika tvrdi da u okviru njihove organizacije postoje planovi da se ubuduće bave i projektima iz oblasti kulture.

Međutim, 17% ispitanika ne može da kaže o kojim se planovima radi ostavljajući utisak da nije u pitanju njihova neupućenost već poverljivost informacija tog tipa, dok 12% ispitanika ne zna tačno o kojim se programima radi.

Ostali planiraju da pruže podršku razvoju kulture na lokalnom nivou, daju finansijska sredstva crkvama i manastirima, lobiraju za nižu cenu reklama koje su usmerene na oblast kulture, podršku velikim festivalima (Bitef, Fest, Belef, Cinemania i sl.).

Fokus 15% ispitanika će biti na deci i mladima i stoga će se angažovati na pravljenju kulturnog vodiča za decu i aktivnostima koje su svojsvene mladima (sobzirom da su mladi konzumenti njihovog proizvoda tj. ciljna grupa organizacije oni su procenili da je najlakši način da se približe mladima putem sporta i kulture).

* * *

Na pitanje „*Na koji način je moguće stimulisati intenzivniju međusektorsku saradnju u oblasti kulturnog razvoja?*“, ispitanici iz svih ciljnih grupa su odgovorili da se to može postići 1) stimulativnim porezima, 2) zakonodavnom regulativnom, 3) boljom informisanošću o radu drugih sektora.

U daljem tekstu su navedeni specifični odgovori predstavnika različitih ciljnih grupa:

Institucije kulture

- većim donacijama iz budžeta
- bolji kulturnim marketingom
- aktivnim uključivanjem medija u promociju kulture i stvaralaštva
- postojanje dokumenta na nivou države koji podstiče ovu saradnju
- edukacijom zaposlenih u institucijama kulture o tome kako da ostvaruju saradnju

Strucna javnost

- bolje upoznavanje sa različitim mogućnostima ulaganja u kulturu
- podsticanjem konkurencije
- smanjivanjem partijsko/birokratskog uticaja
- izradom strategije razvoja međusektorske saradnje
- nagrađivanjem

NVO

- definisanjem afirmativnog mesta kulture u programima političkih partija
- javnim predstavljanjem dobrih primera iz prakse

Instituti, umetnicka udruženja i fakulteti

- investiranjem u podizanje kapaciteta kadrova u državnim institucijama
- saradnja sa stranim kulturnim centrima

Privatni sektor

- razmenom iskustava
- promovisanjem profesionalizma

Međunarodni razvojni partneri

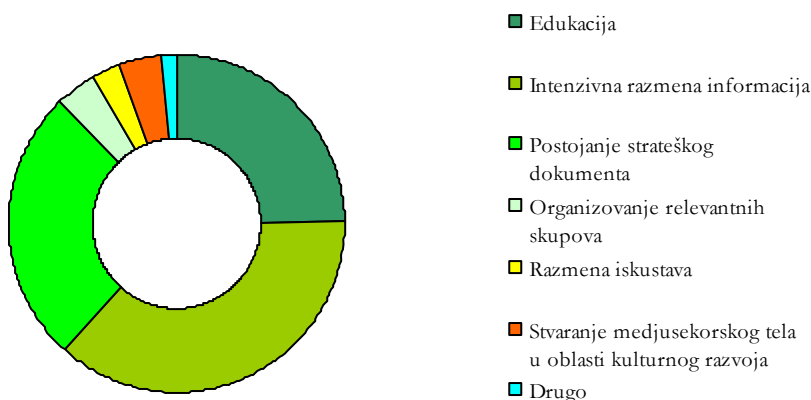
- organizovanjem konferencija sa aktivnim učešćem stranih stručnjaka
- većom uključenošću medija

Lokalna samouprava

- javnim konkursima za programe koji bi imali jasne kriterijume vrednovanja i selekcije (ravnopravan položaj za institucije sa lokalnog nivoa)
- senzibilizacijom javnosti

Na nivou svake pojedinačne organizacije/institucije koja je učestvovala u ovom istraživanju, najznačajnije za buduće ostvarivanje međusektorske saradnje su 1) intenzivna razmena informacija (37%), edukacija (24.7%) i postojanje strateškog dokumenta na nivou države kojim bi se podsticao razvoj međusektorska saradnja (26%).

Šta bi Vašoj organizaciji pomoglo da ostvari kvalitetnu međusektorsku saradnju?

Stvaranje strategije razvoja međusektorske saradnje je od strane predstavnika svih ciljnih grupa prepoznato kao jedan od najvažnijih mehanizama za podsticanje intenzivnije međusektorske saradnje. Učešće u stvaranju te strategije uzelo bi 91.1% ispitanika. Preostalih 8.9% koji ne bi uzeli učešće u stvaranju strategije su predstavnici privatnog sektora i deo stručne javnosti i oni to ne bi učinili zbog manjka vremena i ekspertize (privatni sektor) i izgubljene vere, ne u stvaranje već u realizaciju velikog broja napisanih i usvojenih strategija na razne teme (stručna javnost).

ZAKLJUČAK

Da li je javni sektor u Srbiji spreman da deli odgovornosti sa druga dva sektora i da li su privatni i civilni sektor spremni da prihvate odgovornosti (a samim tim i zasluge i posledice) pitanja su na koja je, barem u oblasti kulture, ovo istraživanje pokušalo da da neke od odgovora.

Podatak da u ovom istraživanju privatni i civilni sektor nisu navedeni kao akteri koji bi trebalo da budu zaduženi tj. odgovorni za razvoj i očuvanje naše kulture, ali jesu kao finansijeri tj. realizatori određenih aktivnosti govori u prilog činjenici da oni jesu prepoznati kao nosioci određenih aktivnosti ali ne kao i oni koji bi mogli da donose određene odluke. Strah od gubljenja kontrole i potencijalne komercijalizacije kulture svakako jesu faktori koji koče javni sektor da stupi u konkretniju i strateški osmišljeniju saradnju sa druga dva sektora (posebno privatnim). Sa druge strane uticaj političkih promena, nepoverenje u javni sektor i nepostojanje procedure tj. protokola za međusektorsku saradnju su za privatni i civilni sektor najveće prepreke međusektorskoj saradnji.

Iako privatni i civilni sektor nisu prepoznati kao akteri koji bi mogli da doprinesu podizanju kapaciteta zaposlenih u oblasti kulture, podatak da 72.4% predstavnika privatnog sektora smatra da su njihova profesionalna znanja i iskustva relevantna i za oblast kulture govori u prilog činjenici da očigledno postoji mnogo neiskorišćenih potencijala u privatnom sektoru koji bi u dolednoj budućnosti mogli doprineti kulturnom razvoju u Srbiji.

Dok se ispitanici u većini slažu da su stimulatívne poreske olakšice jedan od najboljih mehanizama za razvoj međusektorske saradnje, istraživanje je pokazalo da 62.9% njih ni ne zna da već postoje olakšice za sponzorisane kulture. Znajući da su ove olakšice na snazi već određeni niz godina postavlja se pitanje ko je odgovoran za to što su najneupućeniji po pitanju olakšica upravo predstavnici institucije kulture, instituta i umetničkih udruženja, NVO i privatnog sektora tj. oni koji od tih olakšica mogu da imaju najviše koristi?

Ohrabrujući je podatak da 92.9% predstavnika privatnog sektora tvrdi da u okviru njihove organizacije postoje planovi da se ubuduće bave i projektima iz oblasti kulture, ali i isto vreme i obeshrabrujući njihov stav, koji je proizašao iz dosadašnjeg iskustva, da institucije kulture ne znaju šta da ponude potencijalnim sponzorima tj. nemaju razrađene interne planove i strategije prikupljanja sredstava.

Iako je većina ispitanika mišljenja da jedino javni sektor može da pokrene inicijativu za intenzivnije povezivanje i saradnju sva tri sektora u oblasti kulturnog razvoja, istraživanje je pokazalo da većina aktivnosti koje su navedene kao bitne za budući razvoj međusektorske saradnje kao što su edukacija, razmena informacija, razmena iskustava mogu da budu inicirane (ili već jesu) i od strane ostala dva sektora.

Postojanje strateškog dokumenta na nivou države koji podstiče međusektorsku saradnju je sasvim sigurno važan korak ka stvaranju uslova za dalji društveni i kulturni razvoj. Ko će inicirati izradu tog dokumenta, ko će učestvovati u njegovoj izradi, definisati indikatore, biti odgovoran za njegovu primenu, nadzirati proces implementacije, ko će biti zadužen za podizanje kapaciteta onih koji će najaktivnije da budu uključeni u njegovu implementaciju, a ko će lobirati za stimulatívne poreske olakšice samo su neka od pitanja koja je ovo istraživanje otvorilo, a na koja će skora budućnost da da odgovore.